

TURIZMUS ÉS ÉLETMINŐSÉG KAPCSOLATA A MOZGÁSKORLÁTOZOTTAK KÖRÉBEN

GONDOS BORBÁLA¹

Összefoglalás

A turizmus és életminőség közötti kapcsolat vizsgálata az elmúlt években vált aktuális kutatási témává. Az utóbbi években végbement változásoknak, szemléletváltásnak is köszönhetően egyre nagyobb figyelmet kapnak a fogyatékossgal élők, azon belül a mozgáskorlátozottak, így fontosnak tartom megvizsgálni a két tényező kapcsolatát e speciális szegmens körében.

A Turisztikai Világszervezet (UNWTO) a Turizmus Világnapjához és számos konferenciához kötődően 2014-ben (közösségépítés) és 2016-ban (a turizmus mindenkié) is olyan témát hirdetett meg, ahol a fogyatékossgal élőkre fókuszáltak. Napjainkban több mint 1 milliárd ember él valamilyen fogyatékkal és egyre többen lesznek az elkövetkezendő években, a növekvő átlagéletkornak is köszönhetően, így azt gondolom, hogy kutatásom aktuális.

Kulcsszavak

életminőség, fogyatékossg, kutatás, mozgáskorlátozottak, turizmus

Summary

Relationship between tourism and quality of life has become a current research topic in recent years. Due to changes and the change of attitude, people with disabilities, especially those with reduced mobility are getting more attention, so I consider it is important to examine the relationship between these two factors in this special segment.

The World Tourism Organization (UNWTO) has announced topics and conferences focusing on people with disabilities for the World Tourism Day in 2014 (community building) and in 2016 (Tourism for All). Nowadays more than one billion people live with some kind of disability and this number is very likely to increase in the forthcoming years thanks to the growing average age, so I think my research is up to date.

Keywords

quality of life, disability, research, reduced mobility, tourism

¹ mb. tanszékvezető, főiskolai tanárségéd, Edutus Főiskola; E-mail: gondos.borbala@edutus.hu

Bevezetés

Napjainkban a fogyatékossgal élők egyre több témakör kapcsán kapnak publicitást, legyen az a közlekedés, munkavállalás vagy éppen az utazás. Mindenhol természetesnek kellene lennie, hogy az egyes infrastruktúrákat ugyanúgy tudják használni, mint ép társaik. Szerencsére egyre több pozitív példával találkozhatunk a világban, legyen az egy múzeum, metróvonal, szálloda vagy tengerpart használata. Mivel napjainkban több mint 1 milliárdan élnek valamilyen fogyatékkal, és számuk csak emelkedni fog az elkövetkezendő években, a turisztikai szektort is kihívások elé állítja, hogy megfeleljen az igényeknek. Nemcsak magának a közlekedésnek, megközelíthetőségnek, de az adott épületnek/vonzerőnek és az épületen/vonzerőn belüli közlekedésnek is megoldottnak, akadálymentesnek kell lennie. A mozgáskorlátozottaknál ez hatványozottabban jelentkezik, mert ha el is jutnak egy-egy vonzerőhöz, nem biztos, hogy azt belülről is meg tudják nézni, vagy csak segítséggel, ezért sem véletlen, hogy általában kísérővel utaznak. A megközelíthetőségen túl az emberek hozzáállása is fontos kérdés, amelyet képzésekkel, érzékenyítő tréningek segítségével lehet orvosolni, javítani, így adva meg a mozgáskorlátozottaknak a lehetőséget, hogy teljes értékűként tudjanak részt venni az egyes programokon vagy meglátogatni egy-egy országot és annak nevezetességeit.

Mivel a fogyatékossgal élők közel fele mozgáskorlátozott/mozgássérült (2011-es hazai népszámlálási adatok is bizonyítják), így kutatásom fókuszában ők állnak. Korábban készültek tanulmányok utazási szokásaikra vonatkozóan, a turizmus és életminőség viszonylatában viszont nem. Fontos lenne megtudni azt, hogy mik azok a tényezők, amelyek szerepet játszanak utazási döntéseikben és abban, hogy boldogabbak legyenek, amely kiható életminőségükre is.

A tanulmányban ismertetem az életminőség fogalmát és annak befolyásoló tényezőit, alapvető meghatározásokat a fogyatékossgal, akadálymentességgel és mozgáskorlátozottsággal kapcsolatosan, továbbá ezen speciális szegmens megjelenését és szerepét a turizmusban. Fontosnak tartottam kiemelni jó hazai és külföldi példákat, illetve utazási szokásaiknak vizsgálatát. A jövőben a témában empirikus kutatást is végzek majd, a tanulmányban ismertetem a kérdőíves és interjú kutatás jellemzőit. A tanulmánnyal célom, hogy átfogó képet adjak erről a speciális szegmensről, továbbá a témában rejlő további lehetőségekről.

Az életminőség fogalma és befolyásoló tényezői

Az életminőséget sokan próbálták már megfogalmazni, így egységes definíció még nem született rá, mert mindenki más szempontból közelíti meg, mint például Veehoven vagy Diener.

Veehoven (1996) szerint: az életminőséget nemcsak gazdasági, hanem politikai és társadalmi tényezők is befolyásolják.

Diener és szerzőtársa (1995) hasonló elméletet dolgozott ki, mint Veehoven, az életindex bevezetésével (pl. felsőfokú képzésben résztvevők aránya, jövedelemegyenlőség). Ott, ahol magasabb a szubjektív életminőség, az emberek elégedettebbek, boldogabbak, hosszabb ideig élnek, egészségesebbek, több pénzt keresnek, kreatívabbak, kiegyensúlyozottabbak, erősebb társadalmi tőkével rendelkeznek, magasabb munkabírásúak.

Diener meghatározása szerint: „*a szubjektív életminőség nem más, mint az, ahogyan az emberek értékelik saját életüket; ez magába foglalja a boldogságot, az élettől való elégedettséget, a kellemes érzéseket, valamint a kellemetlen hangulatok és érzelmek relatív hiányát*” (Diener, E.–Diener, M. 1995) (DEMOS Magyarország Alapítvány 2007, 10).

Az életminőség kutatás kapcsán három fő irányt használnak: 1. az életminőséget csak objektív mutatók segítségével lehet mérni, mert a szubjektív mutatók levezethetőek az objektív mutatókból, így nincs jelentőségük. 2. a szubjektív mutatók (általános jólét, élettől való elégedettség, egészségi állapot, anyagi helyzettel való elégedettség) sokkal többet mondanak

az objektív mutatóknál. 3. egy adott társadalom életminőségéhez az objektív és szubjektív mérésekre is szükség van (DEMOS Magyarország Alapítvány 2007).

A 3. iránnyal értek egyet, úgy gondolom, több oldalról kell megközelíteni egy kérdést, hogy egy teljes képet kapjunk a vizsgálni kívánt területről, szegmensről, így objektív és szubjektív elemeket is figyelembe kell venni.

Mivel a mozgáskorlátozottság összefügg az egészségi állapotunkkal, így a World Health Organization (WHO) életminőség megfogalmazása is fontos: *„az életminőség az egyén észlelete az életben elfoglalt helyzetéről, ahogyan azt életterének kultúrája, értékrendszerei, valamint saját céljai, elvárásai, mintái és kapcsolatai befolyásolják. Szélesen értelmezett fogalom, amely bonyolult módon magába foglalja az egyén fizikai egészségét, lelki állapotát, függetlenségének fokát, társadalmi kapcsolatait, személyes hitét, valamint a környezet lényeges jelenségeihez fűződő viszonyát.”* (WHO 1997)

Az életminőség kifejezést az 1969-ben kiadott Orvosi lexikon még nem tartalmazza (Orvosi lexikon 1969). Az 1980-as és 90-es évektől kezdődően egyre több cikkben megjelent, és hiába használják egyre többször, nincsen egy egységesen elfogadott definíciója. A szerzők egy része úgy véli, hogy az életminőség összetett, komplex fogalom, több olyan tényezőt is felsorolnak, ami szerintük nem tartozik bele a fogalomba, pl. szellemi, vallási tényezők (Anderson 1982; Göllész 1993).

A megfelelő életminőséget az anyagi helyzet, az emberi kapcsolatok, az egyén személyisége, idegéletani tényezők, nemi hovatartozás, korosztály, település, faji hovatartozás is befolyásolja, csak úgy, mint a szubjektív tényezők, akár egy betegség is. A fogyatékosokkal élők esetében az állapotukból adódó hátrányok, és az ebből eredő egyéb tényezők (egészségi, társadalmi, oktatási, környezeti, emberi kapcsolatok) jelentősen befolyásolják életminőségüket. Az életminőség növeléséhez szükségesek olyan feltételek megléte, mint az ellátási rendszer, jogi szabályozás, új technológia, információs társadalom, akadálymentes környezet, oktatás, igényeikhez igazodó szolgáltatások, szakemberek, foglalkoztatás, megfelelő munkahelyek és munkakörülmények, politikai akarat, szemléletformálás, befogadás, rehabilitáció és egészségügyi ellátás.

Egy betegség testi funkciócsökkenés miatt is jelenthet megterhelést az egyén és társadalom számára, illetve kompetenciaérzést is negatívan befolyásolja az élet többi területén, ami jelentősen csökkenti a szubjektív életminőséget és az egészségi állapot további romlását eredményezheti (Kopp–Kovács 2006).

Spitzer és munkatársai szerint a legalacsonyabb életminőség jelentése a teljes fizikai függőség másoktól, azaz súlyos értelmi károsodás, nincs kontaktusban a környezetével vagy éppen kórházban helyezték el. A legmagasabb életminőséget olyan tényezők adják, mint a fizikai és szellemi függetlenség, másokkal való jó kommunikáció, képes elvégezni az általa élvezett tevékenységet, jól viseli az élet terheit, optimális és reális életszemlélete van (Göllész 1993).

Az ép emberek általában máshogy viszonyulnak azokhoz az embertársaikhoz, akik valamilyen szempontból mások, például siketek, vakok, értelmi fogyatékosok vagy mozgássérültek. Az, hogy eltérő készségeik, képességeik vannak sok esetben hátrást is eredményez, azaz gyakran kirekesztő, távolságtartó magatartást tanúsítanak velük szemben. Több tudományterület foglalkozik a fogyatékosok szakszerű megközelítésével többek között a gyógypedagógia, orvostudomány, jog, filozófia, kultúrtörténet, közgazdaságtan és még sok más szakma, tudományterület (a szociológiát is idevenném).

Egy 2000-ben készült felmérésből kiderült (Harris Poll) (6000 megkérdezett, reprezentatív minta), hogy a fogyatékos felnőttek 1/3-a elégedett az életminőségével (Singer 2002). Bánfalvy Csaba "Életminőség 95" kutatásában felnőtt értelmi fogyatékosok életminőségét vizsgálta az életmód, ellátottság és társas kapcsolatok témakörében. A magasabb státusú családokból származó fogyatékos gyerekek és a fiatalok társadalmi előrejutása jobb,

tovább is tanulnak, nagyobb arányban szereznek szakmát és jutnak álláshoz, az alacsonyabb társadalmi státusú szülők gyerekeinek jobb a közösségi és családi integráltsága (Bánfalvy 1996).

Fogyatékoság, mozgáskorlátozottság és akadálymentesség

Az ENSZ fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló egyezménye 2008. május 2-án lépett hatályba, amely az alábbi definíciót határozza meg: „*Fogyatékosággal élő személy minden olyan személy, aki hosszan tartó fizikai, értelmi, szellemi vagy érzékszervi károsodással él, amely számos egyéb akadállyal együtt korlátozhatja az adott személy teljes, hatékony és másokkal egyenlő társadalmi szerepvállalását.*” (Dióssi 2013, 20–21). Ide tartozik az egészségkárosodás, rokkantság és a megváltozott munkaképesség fogalma is.

A WHO 1980-as definíciója a következőképpen határozza meg a fogyatékoságot: „*módosult, csökkent képessége az ember bizonyos tevékenységeinek: közlekedésnek, evésnek, ivásnak, mosakodásnak, munkának, írásnak és így tovább*”. (Kálmán–Könczei 2002, 81)

1997-ben a WHO új meghatározást fogalmazott meg: „*a fogyatékoság egy olyan átfogó fogalom, mely magában foglalja a sérülést, a tevékenységben bekövetkező korlátozottságot és a részvételbeni megszorításokat, rámutatva a (bizonyos egészségügyi helyzetben lévő) egyénre és (társadalmi és személyes) kontextusára*”. (WHO 2001)

A mozgáskorlátozottság „*a mozgás az aktív (izom és idegrendszer) és passzív (izület és csontrendszer) szervrendszereit érintő maradandó károsodások a hely- és helyváltoztatási, illetve a manipulációs készség korlátozottságához, mozgáskorlátozottság kialakulásához vezethetnek*” (Bujdosó–Kemény 2009, 36).

Az akadálymentesség „*az akadálymentes, hozzáférhető környezet különösen a környezet használhatóságának a rehabilitáció esélyének alapfeltétele*” (Bujdosó–Kemény 2009, 90). „*A tágabb környezet, a közlekedés, az utak, a járdák, a középületek hozzáférhetősége, akadálymentessége nélkül a mozgáskorlátozott ember a munkában, a tanulásban, a hétköznapi élet minden területén megoldhatatlan és másoktól függő, kiszolgáltatott helyzetbe kerül.*” (Bujdosó–Kemény 2009, 90).

A hozzáférhető környezet feltételei (Bujdosó–Kemény 2009):

- megközelíthetőségi feltétel (kerekeszékkel): közlekedés, védett parkoló, rámpa stb.
- helyiségek, berendezések elérhetősége: kapcsolók elérhetőek legyenek kerekeszék magasságból
- felismerhetőség, tájékozódás lehetővé tétele információs rendszerrel
- biztonság: lift, közlekedő folyosók

Az akadálymentes környezet kialakításánál elsősorban a kerekeszékkel közlekedő igényeit veszik figyelembe, a tér használhatóságát, ami a szemmagasságot és az ülőhelyzetből lehetséges elérési magasságot jelenti (Polinszky 1997).

A felállás, leülés, helyváltoztatás megkönnyítése céljából kapaszkodók elhelyezése szükséges. Az akadálymentesített környezet fontos jellemzője az is, hogy nemcsak a fogyatékos embert segíti, hanem az ép emberek számára is kényelmesebbé teszi a környezet használatát (Kemény 2009).

Ebből is látható, hogy az akadálymentességgel kapcsolatos intézkedések több szegmenst is érintenek a fogyatékosággal élőkön kívül, hacsak az idősebbeket vagy a kisgyerekes családokat nézzük, mert számukra ugyanolyan fontos, hogy rámpa vagy lift segítségével tudjanak közlekedni, előbbieket életkorukból, fizikai állapotukból adódóan, utóbbiak pedig a babakocsikkal való közlekedés miatt.

Fogyatékkal élők és mozgáskorlátozottak megjelenése a turizmusban

A fogyatékkal élők esetében a turizmusban való részvételük, az utazás lehetősége is már életminőséget javító push tényezőnek tekinthető (Yau et al. 2004).

A fogyatékkal élők megjelenése a turizmusban egyre gyakoribb, mert a szolgáltatók is kezdik felismerni a szegmensben rejlő lehetőségeket. Nem egyedül utaznak, hanem minimum egy kísérővel, így bevétel szempontjából is kedvező. Egyre több szállodának van akadálymentesített szobája, egyre több vonzerőt tesznek lehetővé, hogy a speciális igényű turisták is meglátogathassák, ezáltal tudnak bekapcsolódni az utazásokba.

A fogyatékkal élők, így a mozgássérült, siket, vak vendégek érkezése hazánkba, felkészülést igényel, beruházások tekintetében is, de ezek a speciális beruházások megtérülnek, mert van benne kiaknázatlan potenciál. Az akadálymentesített szálláshelyek legnagyobb problémája, hogy a kivitelezés (pl. parkoló, villanykapcsoló, szobán kívüli illemhely használata, kapaszkodók rossz elhelyezése) és tájékoztatás nem megfelelő, hiányos. Egy amerikai kutatás szerint az akadálymentesített szállodák forgalma egy év alatt 6%-kal nőtt Amerikában; itt, illetve Nyugat-Európában a fogyatékkal élők széles köre igényli és meg is engedheti magának az utazásokat. Magyarországon a hódmezővásárhelyi Ginkgó szálloda például megfelelő kialakítású a fogyatékkal élők számára. A szellemi fogyatékosok üdültetésével jóval nagyobb a probléma: előfordult, hogy több táborhely is visszautasította az üdültetésüket, arra hivatkozva, hogy rossz hatással lennének a többi gyerekre.

Ahhoz, hogy az akadálymentes turizmus megfelelően tudjon működni, a már említett szálláshelyek és vendéglátóegységek mellett szükséges az infrastrukturális fejlesztés (pl. járda, metró állomások, alacsonypadlós buszok, vasúti közlekedés), a vonzerők megközelíthetősége². A kézzelfogható és látható fejlesztések mellett a turizmusban dolgozók érzékenyítését is ide sorolnám, hogy teljes mértékben ki tudják szolgálni a felmerülő igényeket.

Jó példák

Nemzetközi szinten sok pozitív példával is találkozhatunk: az Egyesült Államokban a közintézményeket, sport- és szabadidő komplexumokat már akadálymentesítették, továbbá a turisztikai vonzerők megközelíthetőségén is dolgoznak. A texasi nemzeti parkok illetve a Grand Canyon kerekesszékekkel rendelkezők számára is látogatható, utóbbi esetében speciális túrákat is szerveznek. A máltai turisztikai hivatal a szállodákban felszolgált ásványvizeken Braille írással jelzi, hogy szénsavas vagy mentes a víz. Az Osztrák Idegenforgalmi Hivatal No handicap kiadványában jelzi, hogy mely vonzerők tekinthetőek meg kerekesszékeseknek.³

Egy üdülési pályázati lehetőségnek köszönhetően (Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány) az Erzsébet program keretében ennek a szegmensnek is adott a lehetőség az utazásra.⁴

1985-ben egy diplomás szociális munkás megalapította az Új utakon a fogyatékkal élők számára (New Directions for people with disabilities) nonprofit utazási irodát, amely azért jött létre, hogy megfizethető minőségi belföldi (Las Vegas, New York, Washington) és külföldi (pl. Ausztrália, Új-Zéland, Bahama-szigetek, Írország, Olaszország, Japán, Kína, Izrael) utakat szervezzen fogyatékkal élők minden korosztálya számára. Az elmúlt 30 évben több mint 12 ezer fogyatékkal élő utasa volt, évente 550–600 fő, leginkább 20–40 éves korosztály. 12–20 fős csoportokban utaztat, négy utazóra 1–1 idegenvezető jut, akik különlegesen súlyos fogyatékkal élnek, ők kísérővel utaznak.⁵

² http://nol.hu/utazas/20120719-fogyatekos_turizmus-1319459 (letöltés dátuma 2016.07.12.)

³ <http://fogyatekosok.network.hu/blog/fogyatekkal-elok-klubja-hirei/turizmus-akadalyok-nelkul> (letöltés dátuma 2016.07.12.)

⁴ <http://www.erzsebetprogram.hu/palyazati-felhivas-fogyatekossal-elo-palyazok-szama-2016> (letöltés dátuma 2016.07.11.)

⁵ <https://www.mondial-assistance.hu/content/114/hu/hasznos-informaciok/utazasi-tippek/fogyatekkal-elovilagjarok> (letöltés dátuma 2016.07.12.)

2013-ban Kaposvár nyerte el az EDEN (European Destinations of Excellence) - Kiváló Európai Desztináció, akadálymentes turizmusról (accessible tourism) szóló pályázatát, a "Könnyű elérni, nehéz elhagyni - fókuszban az akadálymentes turizmus" témában. Átalakították a Virágfürdőt, a Rippl-Rónai villát, főteret⁶. Ezen kívül hallássérültek és siketek számára készítettek turisztikai kisfilmet, amiben a település értékeit mutatják be, magyar és angol felirattal (olyan emberek kalauzolnak a filmben, akik maguk is fogyatékosokkal élők, hallássérültek). Kaposvár ma már felkészülten várja a siket, hallássérült, vak, gyengén látó illetve mozgássérült vendégeket⁷.

A Bakony és Balaton Térségi Turisztikai Nonprofit Kft. is nevezett erre a pályázatra „Találd meg utadat a Bakony és Balaton térségében akadálymentesen!” címmel. A szervezet céljai között szerepel, hogy hozzájáruljon a társadalmi rétegek életminőségének javulásához, így a pályázat kiemelt célcsoportja a fogyatékkal élők. Külön díjazásban részesültek, amely azt jelenti, hogy a Magyar Turizmus Zrt. többszintű promóciós lehetőséget biztosított számukra és elérhetővé tette a négy évszakra kitalált csomagajánlatokat is⁸.

Hazánk legismertebb megváltozott munkaképességűeket alkalmazó (95%) szállodája a Hotel Panda, ahol szeretnének nagyobb esélyt adni a sérült embereknek az életben való boldoguláshoz. A szobák egy részét pedig úgy rendezték be, hogy a mozgássérültek is tudják használni⁹. Szobáikat az idősebbek és a kevésbé jó egészségűek is igénybe veszik, mert kényelmesebb, így nem maradnak kihasználatlanok a szobák. A fogyatékos vendégek hűségesebbek, az átlagosnál négyszer hosszabb időt töltenek el egy-egy helyen, sok pénzt költenek (a külföldiek mindenképp)¹⁰.

Az elmúlt 2 évben nyílt meg a Nem adom fel kávézó, illetve a Premier Kultcafé, ahol fogyatékkal élő munkatársak és megváltozott munkaképességűek dolgoznak, így teremtve nekik lehetőséget, hogy teljes életet tudjanak élni, és hasznos tagjává váljanak a társadalomnak.

Szekszárdon működik az Ízlelő étterem, ahol siket szakács főz, mozgássérült a felszolgáló, a kissegítő munkások pedig tanulásban akadályozott emberek¹¹.

Baráthegyi Farm Panzió felhívása szerint öt napos ingyenes pihenést biztosít olyan családoknak, ahol fogyatékosan élő személy él. 2014 május végéig szóló lehetőséget a Miskolc- Diósgyőrben lévő Szimbiózis Alapítvány által működtetett Baráthegyi Rehabilitációs Majorságában valósították meg¹².

2015. szeptember 10-én mutatták be a Route4U térképes alkalmazást kerekesszékekkel közlekedők számára, amelyben Budapest belvárosát nézhetik meg, nemcsak angol, hanem tervek szerint angol, német, holland és spanyol nyelven¹³.

2016 óta a Mozduljunk ki! Egyesület pedig azt a cél tűzte ki, hogy a mozgássérülteknek is lehetősége legyen részt venni különböző rendezvényeken, amihez önkéntesek segítségét kérik, így az adott helyszínen történő közlekedés, szórakozás biztosított a számukra.

⁶ <http://www.sonline.hu/somogy/kozelet/akadalymentesitett-turizmus-elerheto-vilagot-mindenkinek-511270> (letöltés dátuma 2016.07.12.)

⁷ http://kapos.hu/hirek/kultura/2011-05-27/teljeskoruen_akadalymentes_a_kaposvari_turizmus.html (letöltés dátuma 2016.07.12.)

⁸ <http://vehir.hu/cikk/22401-talald-meg-utadat-a-bakony-es-balaton-tersegeben-akadalymentesen> (letöltés dátuma 2016.07.13.)

⁹ <http://hotelpanda.hu/bemutakozas> (letöltés dátuma 2016.07.11.)

¹⁰ <http://turizmus.com/migracio/fogyatekos-fogadokeszseg-1092077> (letöltés dátuma 2016.07.12.)

¹¹ http://itthondeldunantulon.blog.hu/2015/03/09/irodalmi_borvacsora_a_magyar_turizmus_minosegi_dijas_izlelo_etteremben (letöltés dátuma 2016.07.12.)

¹² <http://www.kezenfogva.hu/node/1273> (letöltés dátuma 2016.07.13.)

¹³ <http://mno.hu/tudomany/nagy-segitseget-kapnak-a-fogyatekkal-elok-budapest-en-1303797> (letöltés dátuma 2016.07.13.)

Mozgáskorlátozottak utazási szokásai

A Motiváció Alapítvány 2009-ben készített felmérést a fogyatékos emberek utazási szokásairól, amiből kiderült, hogy ez a szegmens leginkább a csalódástól való félelem miatt nem utazik. Az aktívabb és tehetősebb nyugat-európai fogyatékos emberek is jönnének és érdeklődnek Magyarország iránt, de nincsenek megbízható információik a körülményekről, ezért nem mernek jönni.¹⁴ A Revita Alapítvánnyal készített közös kutatás „Fogyatékos emberek turisztikai szokásai és igényei” címmel a Szociális és Munkaügyi Minisztérium megbízásából történt. A fogyatékos emberek lehetőségei, szokásai és igényei eltérnek ép társaikhoz képest. Jelen ismertetésre kerülő kutatásig nem álltak rendelkezésre olyan adatok, amivel alá tudták volna támasztani ezt az állítást. A vizsgálat kérdőíves megkérdezéssel (kvótás mintavétel) és fókuszcsoportos beszélgetéssel történt. A célcsoport a mozgássérültek, látássérültek, hallássérültek, értelmi fogyatékosokkal élők voltak, 1000 fő aktív korú (15–64) került megkérdezésre, személyes lekérdezés által, iskolai végzettségüket, gazdasági aktivitásukat tekintve kiemelkedően jó helyzetűek. A téma szempontjából, csak a mozgássérültekre vonatkozó megállapításokat ismertetem.

A mozgássérültek közel fele járt külföldön, döntően Európán belül, egynapos utazás keretében. Belföldön a válaszadók háromnegyede járt egyszer, fele évente többször, leggyakrabban szintén egynapos látogatás céljából. Legtöbben a Balaton iránt érdeklődnek, és nem lehet egyöntetű választ adni, hogy melyik turisztikai régió emelkedik ki az érkezésük tekintetében. A rokonok, barátok meglátogatása és a pénzügyi helyzet meghatározó a turisztikai programok igénybevételénél (fogyatékoságuk is). Külföld és belföld esetében a vízparti üdülés a meghatározó motiváció illetve belföld esetében még a rokon- és barátlátogatás, külföldön a városlátogatás. Mindig szánnak időt városlátogatásra, passzív pihenésre, kirándulásra (természeti és kulturális értékek megtekintése). Elsősorban barátaikkal, ismerőseikkel utaznak és a jövőben is így szeretnének. Belföldön rokonoknál, ismerősöknél szállnak meg elsősorban, továbbá szállodában, panzióban, apartmanban, míg külföldön szállodában. Közlekedési eszközként a legfontosabb a saját autó illetve a tömegközlekedés belföldön, míg külföldön a saját autó és bérelt busz. Információforrásként a rokonok, ismerősök véleménye a meghatározó belföldi utak esetében, külföldi utaknál az internet és a prospektus, ezek mellett a sorstársak, szervezetek véleménye is számít. Aktív kikapcsolódásokban nem tudnak részt venni, mint például strandolás, kirándulás, városnézés (ezt néhány sorral fejjebb viszont kiemelték, hogy részt vesznek városlátogatáson, így ellentmondást érezek a megállapítások között, igaz elsősorban a fogyatékosági állapot a meghatározó). Szálláshely kiválasztásánál befolyásoló tényező a válaszadók állapota, külföldön kevésbé, belföldön annál inkább előfordult, hogy problémája volt a szálláshelyével akadálymentesség szempontjából (ugyanaz érvényes a közlekedési eszközökre is). Az akadálymentességhez számukra szükségesek a rámpák, kapaszkodók, korlátok, zuhanyszékek, járóbotok, továbbá önhajtós/elektromos kerekesszékek, akadálymentes csaptelep, támogató szolgálat. A válaszadók kétharmada tervez utazást az elkövetkezendő évekre, elsősorban belföldre ideális esetben 5–10 napra, a legkedveltebbek az egynapos utazások¹⁵.

Az amerikai piacról több felmérés is készült a fogyatékosokkal élőkkel kapcsolatban, amelynek a legfontosabb megállapításai a következők. Már az egyik 2007-es előrejelzésben is olvasható, hogy a fogyatékosokkal élők száma egyre növekszik az elöregedő társadalom, egy baleset, betegség vagy sérülés túléléséből következően, amelyek megerősítik, hogy a fogyatékosokkal élők utazásának száma egyre növekvő teret hagy, amely függ az ágazat erőfeszítésétől, hogy jobban kiszolgálják és elérjék a seniorokat és a fogyatékosokkal élőket.

¹⁴ <http://turizmus.com/migracio/fogyatekos-fogadokeszeg-1092077> (letöltés dátuma 2016.07.12.)

¹⁵ Motiváció Alapítvány és Revita Alapítvány: Fogyatékos emberek turisztikai szokásai és igényei – Vezetői összefoglaló – Készült a Motiváció Alapítvány és a Revita Alapítvány kutatóműhelyében, 2009

2030-ra az amerikai lakosság közel 24%-a lesz fogyatékossgal élő (30,9 millió fő). Az iparagon belüli további fejlesztések megnövelik az utazások számát és a költést is.

2002-ben és 2005-ben az Open Doors Organization (ODO) megbízta Harris Interactive-t, kvantitatív tanulmányok elvégzésére, amiben 18 év feletti amerikai fogyatékossgal élő személyeket vizsgáltak, hogy meghatározzák utazási szokásaikat (2002-ben 1037 interjú, 2005-ben 1373 interjú). Ez a kutatás három területre fókuszált az utazási szokásokat és költést figyelembe véve: légitölekedés, szálláshely és hajózás, amelyek a legfontosabb elemei a fogyatékossgal élök utazásainak. Az eredmények megerősítéséhez a Közlekedési Statisztikai Hivatal 2003-as (Freedom to Travel) felmérésre hivatkoztak (5019 interjú), ami az egyetlen olyan kormányzati kutatási tanulmány volt, amely kifejezetten a fogyatékossgal élök utazásaira öszpontosít. A 2002-es ODO kutatás úttörő volt abban a tekintetben, hogy előtte nem készült olyan felmérés, amiből kiderült volna, hogy mi jellemző az amerikai fogyatékossgal élök utazásaira (hány százalékuk utazik, milyen gyakran utaznak, milyen közlekedési eszközöket használnak és mennyit költenek), így a számukra fontos beruházásokhoz sem volt semmi információ.

2002-ben 71%-uk, azaz több mint 22 millió fogyatékossgal élő utazott két évenként legalább egyszer, 430 dollárt költöttek, 2005-ben hasonló adatok voltak, ott 69%-uk utazott két éven belül legalább egyszer. Ezeket a megállapításokat a 2003-as (Freedom to Travel) felmérés is megerősítette. A legkedveltebb közlekedési eszköz a fogyatékossgal élök számára csak úgy, mint és ép emberek esetében a saját gépkocsival történő utazás. Szeretnek családjukkal, barátaikkal utazni, illetve náluk megszállni elsősorban a kényelem miatt, illetve a hozzáállásuk miatt. 46%-uk internetről (foglaláshoz 51%-uk használja az internetet), 33%-uk útikönyvből szerzi az utazáshoz szükséges információkat, illetve 85%-ban már utaztak ismerősüktől szerzett információk alapján. A 2005-ös tanulmányban, 84%-uk, aki repülövel utazott, akadályokba ütközött a szűk helyek és a hosszú sorban állás miatt. 82%-uk a reptéren szintén több hiányosságot tapasztalt: a kapuk közötti távolságok és a hosszú sorok, 27%-uk említett kommunikációval kapcsolatos akadályokat.

A 2002-es és 2005-ös tanulmányban 30% és 31%-a a hosszútávú utazóknak két éven belül két utazáson vett részt, a Közlekedési Statisztikai Hivatal felmérésében ez 31,5%. 2002-es és 2005-ös adatok alapján a légi ipar bevételeinek 4%-a a fogyatékossgal élök költéséből származott.

A válaszadók 12%-a vett részt hajós úton öt éven belül, ez nagyon kedvelt utazási forma számukra, mert több desztinációt látogatnak meg, különböző éttermekben esznek, és számos, a hajón végezhető tevékenységeket tudnak igénybe venni (pl. bowling, kosárlabda pálya, minigolf, medence, jacuzzi). Így nem meglepő, hogy 59%-uk visszatérő vendég, azaz szívesen választja közlekedési eszközként a hajót (Open Doors Organization 2002 és 2005).

2015-ben is elvégezték a kutatást, amelyből megállapítható, hogy 2005-höz képest nőtt az interneten történő foglalások száma, ugyanez utazási irodán keresztül csökkent és közel kétszer annyi bevételt generáltak (Open Doors Organization 2015).

Saját kutatás

Kutatási témám kapcsán kvalitatív és kvantitatív kutatást egyaránt végzek, hogy a keresleti és kínálati oldalt megfelelően fel tudjam mérni.

Kérdőíves felmérést készíték a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége (MEOSZ) tagjai körében, mivel országos szinten nagyon sok egyesület tagja, így az egyes területek közötti vélemény különbségek/hasonlóságok is kimutathatóak, ezáltal adva regionális vonatkozást a kutatásomnak. A szövetség elnökével is fogok interjút készíteni, hogy az érdekképviseletről, nehézségekről és további lehetőségekről is információt kapjak.

A keresleti oldal mellett a kínálati oldalt is megvizsgálom, azaz a turisztikai szolgáltatókat (szálláshelyek, éttermek) és az ő felkészültségüket, fogadókézségüket, így a Magyar Szállodák

és Éttermek Szövetség (MSZÉSZ) tagjai körében kérdezem le a kérdőívemet. Jogszabályokban előírják az egyes intézmények akadálymentes megközelíthetőségét, de nem mindenhol valósul meg, vagy nem úgy, ahogy azt a mozgáskorlátozottak is teljes mértékben tudnák használni. Érdemes megvizsgálni azt is, hogy mennyire integrálhatóak az ép társaikkal egy-egy program és szolgáltatás során, hogyan és milyen formában lehet ugyanazt a szolgáltatást nyújtani az épeknek és a mozgáskorlátozottaknak. Azért lehet fontos ennek a vizsgálata, mert a senioroknak, illetve kisgyermekes családoknak gyakran hasonlóak az igényeik, mint a mozgáskorlátozott vendégeknek, hacsak a rámpákat vagy lifteket nézzük.

Két EDEN (European Destinations of Excellence) - Kiváló Európai Desztináció akadálymentes turizmusról szóló pályázaton résztvevő desztináció képviselőjével fogok interjút készíteni, így a nyertes Kaposvárral és a különdíjas Bakony és Balaton Térségi Turisztikai Nonprofit Kft. vezetőjével.

A győri Camelot egyesület titkárával, Pécsi Gertrúddal már elkészítettem az interjút, aki maga is mozgáskorlátozott, így hiteles képet kaptam helyzetükről és az egyesület tevékenységéről, nehézségekről, érdekképviseltről. 2017. augusztus végén háromnapos utazás során megtapasztalhattam velük azt, hogyan utaznak és milyen nehézségekbe ütköznek. Azt gondolom, nagyon tanulságos volt ez az utazás és közvetlen tapasztalatokat szereztem az utazásuk módjáról, akadályokról, preferenciáikról, érzéseikről, amiről egy következő publikációmban fogok írni.

Összegzés

A fenti kutatások és jó példák is mutatják, hogy érdemes ezzel a szegmessel foglalkozni, mert utaznak, évente akár többször is és ugyanazokat a szolgáltatásokat veszik igénybe, mint ép társaik, amennyiben erre módjuk és lehetőségük van. Az elkövetkezendő években növekedni fog a fogyatékosokkal élők száma, így rájuk és igényeikre még inkább fel kell készülnie a turisztikai szakmának. Természetesnek kell lennie, hogy ugyanolyan bánásmódban részesüljenek, ne érje őket hátrányos megkülönböztetés állapotukból kifolyólag. Érzékenyítő tréningek és továbbképzések segítségével elérhető ennek kiküszöbölése.

A mozgáskorlátozottakkal történt utazás során tapasztaltam, hogy szeretnek új helyeket felfedezni, nem riadnak vissza semmitől, akár még a rossz időtől sem, mert amit elterveztek, azt végre is hajtják, így számukra nincs akadály. Ez is bizonyítja számomra, hogy az utazás számukra egy örömforrás, szeretnek új helyeket felfedezni, új embereket és kultúrát megismerni, rendezvényeken részt venni. A városlátogatás és természetjárás számukra fontos kapcsolódási lehetőség, így a desztináció kiválasztását és az utazásukat is ennek szellemében tervezik és szervezik meg.

Általános tapasztalatom, hogy amit mi gondolunk legtöbbször, hogy nem tudnak teljes életet élni, teljes mértékben megdőlt, mert ugyanúgy tudnak és szeretnek utazni, részt tudnak venni a programokon, jó kedvűek és a lehető legtöbbet hozzák ki a lehetőségekből, így azt gondolom, mindannyian csak tanulhatunk tőlük és felnézhetünk rájuk.

Ezek azok a tényezők, amelyek megerősítenek abban, hogy fontos és érdekes az utazási szokásaik és ezek hatásának vizsgálata az életminőségükre.

Irodalomjegyzék

- Anderson, T. P. (1982): Quality of life of the individual with a disability. *Arch.Phys.Med.Rehabil*, 2. p. 55.
- Bánfalvy Cs. (1996): *A felnőtt értelmi fogyatékosok életminősége*. ÉFOÉSZ, Budapest.
- Bujdosó B., Kemény F. (2009): *Fogyatékoság és rehabilitáció*. Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet, Budapest.

- DEMOS Magyarország Alapítvány (2007): *Az életminőség fogalmán túl*. Elméletek, módszerek és gondolatok az életminőség kapcsán.
- Diener, E., Diener, M. (1995): Cross-cultural correlates of life satisfactions and self-esteem. *Journal of personality and Social Psychology*, 68. pp. 653–663.
- Dióssi K. (2013): *A fogyatékkal élők munkavállalási feltételrendszerének vizsgálata az agrárágazatban*. Doktori értekezés. Szent István Egyetem, Gödöllő.
- Göllesz V. (1993): *Életminőség-fejlesztő speciális mozgalmak a fogyatékoságügyben*. Veszprémi Nyomda Rt, Budapest.
- Kálmán Zs., Könczei Gy. (2002): *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Osiris, Budapest.
- Kopp M., Kovács M. (2006): *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*. Semmelweis Kiadó, Budapest.
- Motiváció Alapítvány és Revita Alapítvány (2009): *Fogyatékos emberek turisztikai szokásai és igényei*. Vezetői összefoglaló.
- Open Doors Organization (2002): *Research Among Adults With Disabilities: Travel and Hospitality*. Chicago.
- Open Doors Organization (2005): *Research Among Adults With Disabilities: Travel and Hospitality*. Chicago.
- Open Doors Organization (2015): *New ODO Market Study Finds Positive Trends in Accessible Travel*, Marketing Outlook Forum 2015.
- Orvosi lexikon 2. (1969): Akadémia, Budapest.
- Polinszky T. (1997): Az épített környezet. In: Chikán Cs., Józsa T. (szerk.) *A mozgásfogyatékos emberek rehabilitációjának sokoldalú megközelítése*. MEOSZ, Budapest.
- Singer, G. H. S. (2002): Suggestions for a Pragmatic Program of Research on Families and Disability. *Journal of Special Education*, 3. pp. 150–156.
- Veenhoven, R. (1996): The study of life satisfaction. In: Saris, W. E., Veenhoven, R., Scherpenzel, A. C., Bunting, B. (eds.): *A comparative study of satisfaction with life in Europe*. Eötvös University Press, Budapest. pp. 11–48.
- World Health Organization (1997): *WHOQOL: measuring quality of life*. Geneva.
- Yau M. K., McKercher, B., Packer, T. L. (2004): Traveling with a Disability: More than an Acces Issue. *Annals of Tourism Research*, 4. pp. 946–960.

Internetes hivatkozások:

- http://no1.hu/utazas/20120719-fogyatekos_turizmus-1319459 (letöltés dátuma 2016.07.12.)
- <http://fogyatekosok.network.hu/blog/fogyatekkal-elok-klubja-hirei/turizmus-akadalyok-nelkul> (letöltés dátuma 2016.07.12.)
- <http://www.erzsebetprogram.hu/palyazati-felhivas-fogyatekosaggal-elopalyazok-szamara-2016> (letöltés dátuma 2016.07.11.)
- <https://www.mondial-assistance.hu/content/114/hu/hasznos-informaciok/utazasi-tippek/fogyatekkal-elovilagjarok> (letöltés dátuma 2016.07.12.)
- <http://www.sonline.hu/somogy/kozelet/akadalymentesített-turizmus-elerhető-világot-mindenkinek-511270> (letöltés dátuma 2016.07.12.)
- http://kapos.hu/hirek/kultura/2011-05-27/teljeskoruen_akadalymentes_a_kaposvari_turizmus.html (letöltés dátuma 2016.07.12.)
- <http://vehir.hu/cikk/22401-talald-meg-utadat-a-bakony-es-balaton-tersegeben-akadalymentesen> (letöltés dátuma 2016.07.13.)
- <http://hotelpanda.hu/bemutatkozas> (letöltés dátuma 2016.07.11.)
- <http://turizmus.com/migracio/fogyatekos-fogadokeszseg-1092077> (letöltés dátuma 2016.07.12.)

http://itthondeldunantulon.blog.hu/2015/03/09/irodalmi_borvacsoara_a_magyar_turizmus_minosegi_dijas_izlelo_etteremben (letöltés dátuma 2016.07.12.)
<http://www.kezenfogva.hu/node/1273> (letöltés dátuma 2016.07.13.)
<http://mno.hu/tudomany/nagy-segitseget-kapnak-a-fogyatekkal-elok-budapesten-1303797>
(letöltés dátuma 2016.07.13.)
<http://turizmus.com/migracio/fogyatekos-fogadokeszseg-1092077> (letöltés dátuma 2016.07.12.)
WHO (2001): who.int